

Recenzija

Informacinio karo analizė: pasitinkant monografiją apie (ne)akivaizdų karą

Dr. Egidijus JASELIŪNAS

*Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos institutas
Maironio g. 7, LT-01124 Vilnius
El. paštas: Egidijus.jaseliunas@kf.vu.lt*

Moksle dažnai pasitaiko situacija, kada tiriamas objektas yra tarsi laisvės ragavęs paukštis, vis bandantis išsprūsti tyrėjui iš rankų. Tai itin aktualu toms sritims, kurios sparčiai kinta ir plėtojamos, kurios sunkiai pasiduoda ateities prognozėms. Vienas iš tokių mokslo objektų – informacinis karas. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, tai – dar visai naujas reiškinys (pirmuoju tokio pobūdžio karu laikomas Pirmasis Persijos įlankos karas 1991 m.), todėl jo tyrinėtojams neretai tenka tarsi lenktyniauti su laiku ir atidžiai sekti šių dienų konfliktų aktualijas.

Nors informacinis karas užsienyje yra plačiai tyrinėjamas, 2010 m. pabaigoje leidyklos „Versus aureus“ išleista mokslų daktaro Manto Martišiaus monografija „(Ne)akivaizdus karas: nagrinėjant informacinį karą“¹ yra neeilinis įvykis Lietuvos komunikacijos ir informacijos mokslų erdvėje.

Kaip knygos įvade pastebi autorius, „iki šiol Lietuvoje informacinio karo specifiką daugiausiai nagrinėjo politikos mokslų atstovai“². Informacinį karą analizuoja ne tik politologai, bet ir karo mokslo specialistai, psichologai, sociologai, tačiau „skiriasi šių mokslų tyrimo aspektai“. M. Martišiaus mo-

¹ MARTIŠIUS, Mantas. (Ne)akivaizdus karas: nagrinėjant informacinį karą/Mantas Martišius; Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas. Žurnalistikos institutas. – Vilnius: Versus aureus, 2010. – 384 p.: iliustr.

² Ten pat, p.16

nografija – išskirtinė, nes joje į tą patį reiškinį žvelgiama nauju – komunikacijos ir informacijų mokslų aspektu. Taigi ši knyga – bene pirmasis Lietuvoje parengtas didelės (384 puslapių) apimties mokslinis veikalas, kuris informacinį karą įtraukia į komunikacijos mokslų, žurnalistikos tyrimų lauką.

Jokių abejonių nekyla dėl monografijos „(Ne)akivaizdus karas“ aktualumo. Autorius pabrėžia, kad knygoje bus *„metodiškai nagrinėjamas informacinis karas ir jo sąveika su masinės komunikacijos priemonėmis“*. Knygos įvadas pradedamas nuo žvilgsnio į 2008 m. karinį konfliktą tarp Rusijos ir Gruzijos. M. Martišius nurodo, kad Lietuvos žiniasklaida (kaip ir įprasta informaciniuose karuose) stojo palaikyti savo šalies oficialios pozicijos ir kad toks vienpusiškas Gruzijos palaikymas neturėjo faktinio pagrindimo. Taigi kaip teigiama knygos įvade, Lietuvos žurnalistams *„nepavyko išlikti nešališkiems ir objektyviems“*. Tokia kritiška tyrinėtojo įžvalga – akivaizdus atsakymas, kodėl informacinių karų tyrimai yra tokie aktualūs.

Monografijos struktūra yra gerai apmąstyta ir informacija joje pateikiama metodiškai. Autorius šią knygą rengė ištis kruopščiai: dar 2007 m. apgynė disertaciją informacinių karų tematika³, o knygos rankraštį pateikė svarstyti Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos institute 2009 m. Beje, monografija parengta vykdant Žurnalistikos instituto mokslinį tyrimą⁴. tema „Periodinės žiniasklaidos pokyčių tyrimas ir periodinės spaudos šaltiniotyra“.

Reikia pripažinti, kad informacinis karas – ne tik sudėtinga, bet ir dažnai mitologizuojama dëlionė. M. Martišiui šią dëlionę pavyko išnarstyti ir jos smulkias dalis vėl sudëlioni į bendrą vaizdą. Vienas svarbiausių monografijos privalumų – tai, kad joje atskleista, jog informacinį karą galima analizuoti tik kompleksiskai, įvertinant daugelį politinių, socialinių, technologinių veiksnių. Nors M. Martišius pasirinko informacinį karą nagrinėti iš komunikacijos mokslo pozicijų, knygoje daug dėmesio skiriama ir politologijos, istorijos ar sociologijos mokslų pjūviams. Skaitytojai joje

³ Informacinio karo poveikis Lietuvos masinės komunikacijos priemonėmis Antrojo Persijos įlankos karo kontekste. Vilniaus universitetas, 2007.

⁴ Tema: „Periodinės žiniasklaidos pokyčių tyrimas ir periodinės spaudos šaltiniotyra“.

ras vertingos medžiagos apie tarptautinių santykių teorijose vyraujančias saugumo nuostatas, aktualią analizę, kaip informacinį karą traktuoja dvi skirtingos pusės – JAV ir Rusija. Knygoje M. Martišius pateikia ir galimas informacinio karo studijų kryptis (išskiria tris kryptis: struktūrinę, strateginę ir kognityvinę), analizuoja, kokį vaidmenį šiuose karuose atlieka masinės komunikacijos priemonės, apžvelgia propagandos ir psichologinio karo reiškinius.

Knygoje daug dėmesio taip pat skiriama istoriniams procesams: autorius pateikia informacinės revoliucijos reiškinį (išskirdamas tris jos fazes), pateikia daug vertingų istorinių faktų, kurie liudija apie informacinio karo ištakas ir priežastis.

M. Martišius monografijoje remiasi labai plačiu tyrinėtojų darbų arsenalu. Tai rodo ir išsamus literatūros bei šaltinių sąrašas (besitęsiantis beveik per 30 puslapių), kuriame yra ir jau klasika tapę veikalai, ir nauji šios problematikos tyrimai. Taigi knyga supažindina Lietuvos skaitytojus su įvairiomis informacinio reiškinio interpretacijomis, suteikia vertingos informacijos ir net nurodo, kur, esant poreikiui, ieškoti papildomos medžiagos.

Skaitytojų dėmesį turėtų patraukti ir autoriaus sprendimas knygoje naudoti intarpus, skirtus išsamiau pateikti istorinius įvykius ar reiškinius. Juos autorius parenka ir paskelbia žaismingai bei intriguojančiai. Tačiau knygos pradžioje papildoma informacija pateikiama ir kita – išnašų forma ir reikia pasakyti, kad toks dvigubas (ar net trigubas) informacijos sluoksniavimas gali tik apsunkinti knygos skaitymą. Kai kurie monografijoje pateikiami papildomi paaiškinimai kartais atrodo nereikalingi. Pavyzdžiui, autorius išnašose pateikia paaiškinimus, kas yra Pirmasis ar Antrasis pasaulinis karas, nors tokie intarpai mokslinėje knygoje nėra tikslingi.

M. Martišiaus monografijoje pasigendama ir vieningo, labai aiškaus informacinio karo apibrėžimo. Toks trūkumas juntamas ir dėl to, kad autorius kai kuriuose skyriuose vartoja įvairius terminus (pvz., šiuolaikinis karas, kibernetinis karas, karas virtualioje erdvėje, karas tinkle ir pan.), todėl skaitytojui taip ir lieka neaišku, koks yra skirtumas tarp šių terminų. Nelieka aišku ir kokie esminiai skirtumai yra tarp propagandos ir informacinio karo.

Knygoje skaitytojas taip pat gali pasigesti Lietuvos istorinės patirties analizės. M. Martišius monografijoje tarsi susikoncentruoja daugiausiai ties JAV ir Vakarų Europos įvykiais, jų aptarimu ir analize, todėl jis neretai tarsi „atitolsta“ nuo mūsų šalies patirties, nors per pastaruosius dvidešimt metų informaciniai karai daugiau ar mažiau, tiesiogiai ar ne, tačiau vis dėlto lietė ir darė didelę įtaką mūsų šalies gyvenimui.

Nors monografijoje nėra pateikiama aiškaus atsakymo, kaip elgtis į informacinio karo sukurius pakliuvusiems žurnalistams, tačiau autorius žengė pirmą svarbų žingsnį šia linkme – pateikė kompleksinę šio karo studiją, o juk patarėlė sako, kad pats praktiškiausias dalykas yra gera teorija (beje, matyt, kad vieno paprasto atsakymo šiuo atveju ir negali būti...).

Akivaizdu, kad knyga „(Ne)akivaizdus karas: nagrinėjant informacinį karą“ yra skirta ne vien akademinei bendruomenei (tai patvirtina ir jau paties pavadinimo pirmoji dalis). Nors knyga yra mokslinė monografija, ji sudomins kur kas daugiau šiandienos aktualijomis besidominčių skaitytojų. Knyga parašyta lengvu, aiškiu stiliumi, joje kartu su teoriniais samprotavimais pateikiama intriguojanti, smalsumą kurstanti informacija (matyt, ir knygos išnašose pateikiami kai kurių terminų ar istorinių procesų paaiškinimai yra skirti būtent platesnei skaitytojų auditorijai).

M. Martišiaus knyga yra ypač aktuali ir vertinga aukštųjų mokyklų studentams – ir ne tik žurnalistikos ar apskritai komunikacijos, bet ir kitų studijų studentams. Tad reikia tikėtis, kad ši monografija taps aktyviu tolimesniems informacinio karo tyrimams, kurie detaliau analizuos ir Lietuvos patirtį ar, remiantis komunikacijos mokslų metodais, pateiks naujas šio naujo tipo karo interpretacijas.